

26 AGUSTOS 1991

ilim dalı: T T m

madde: Cülûs

- A. Br. : c. —, s. —
B. L. : c. IX, s. 2520
F. A. : c. —, s. —
M. L. : c. III, s. 105
T. A. : c. XI, s. 291-293

CULÛS

AĞIRAKÇA,

Ahmet (Arş. Gör. Dr.), "Osmanlılarda ilk Cülûs Merasimi", Türk Kültürü, XXIV, 282, (1986), 635 (35) - 641 (41).

8 OCAK 1993

8

CULÛS

— Namazda oturmanın sıfatı

Werner, Ferhul-Mislim, c. 5-s. 79

نظم دولة سلاطين المماليك ورؤسومهم

(152-163) - 152

دراسة شاملة لنظم البلاط ورؤسومه

٢

تأليف

دكتور عبد المنعم ماجد

أستاذ التاريخ الإسلامى بكلية الآداب بجامعة عين شمس
ورئيس قسم التاريخ بالنيابة

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	147412-2
Tasnif No:	962 M A C N

١٩٦٧

الناشر
مكتبة الأنجلو المصرية
١٦٥ شارع محمد زكريا
القاهرة

18 KASIM 1997
MADE WITH ANKUTAN
SOFIYEVICH DUKOMAN

- ١٥٣ -

حيث يبدو أن يبرس هو الذى وضع هذا للتقليد ؛ إذ كان السلاطين
فى حاجة إلى تأييد حكمهم من قبل السلطة الدينية .

٤ - جلوس توزيع الإقطاعات^(١)

يكون غالباً فى قاعة خاصة بالقصر اسمها : الإصطبل السلطاني^(٢) ،
حتى 'عُرف الجلوس بموكب الإصطبل ؛ وذلك مرتين فى الأسبوع ،
فى أوقات معينة . فيجلس السلطان فى صدر المجلس ، وهن يمينه ويساره
أمراء المئين - الأمراء الكبار - جلوساً على مقاعد من الحرير ،
كما يحضر ناظر الجيش^(٣) ؛ ليقراً ما يتعلق بالإقطاعات على المسامع ،
وهى التى يوزعها السلطان على من يشاء . فكان الإقطاع يكتب مختصراً
باسم الأمراء ؛ وأحياناً باسم الأجناد مباشرة ، وذلك أمام السلطان ،
الذى يعلم عليه بالموافقة ، عن طريق كاتب (أو كاتب) السر - وهو
رئيس ديوان الإنشاء - حيث كانت هذه الموافقة تتكون غالباً من عبارة
دينية ، وهى : الله أملى^(٤) . وبعد ذلك ، يرسل المنشور بالإقطاع إلى
ديوان الجيش لقيده ، ولديوان الإنشاء للتنفيذ .

- ١٥٢ -

وكذا بعد السباط^(١) - أى الوليمة - للأمراء بعد ذلك .

٢ - الجلوس اليومي^(٢)

وكان يعقد فى قصره ، فباعتدأ يومى الاثنين والخميس ، اللذين كان يخصصان
عادة للنظر فى المظالم . ويبدو أن هذا المجلس كان يختص بالأولى بالنظر فى تصريف
أمور الدولة ، ولذا يحضره بالإضافة إلى الأمراء من دعت الحاجة
إلى حضوره من رجال الدولة بما فيهم الخليفة وقضاة القضاة والوزير
والقرباء من السلطان . ولذا كان يوجد أحياناً المشير فى المجلس ، وهو
الذى يقول عنه ابن شاهين بأنه إذا حصل مهم وأراد السلطان شيئاً ،
جمل المشير هذا يلقن من يقصدهم رغبة السلطان^(٣) ؛ فضلاً عن أننا
نسمع عن أمراء المشورة^(٤) ؛ مما يبين تعدد أحياناً . فكان السلطان
يجلس للحاضرين على العرش 'التخت' ، فى قاعة فى القصر دايوان ،
أو حتى على الأرض ؛ وإن وقف الأمراء حوله .

٣ - الجلوس الشهرى

هذا الجلوس يكون فى أول كل شهر ؛ لتقبيل التهنئة به من قبل رجال
الدين ؛ ولاسيما الخليفة^(٥) ، ورجال الصوفية^(٦) ؛ وذلك لمباركة الشهر عليه ؛

(١) الخطط ، ٣ ، ص ٣٤٠ .

(٢) نفسه ، ٣ ، ص ٣٤٠ - ٣٤١ ؛ صبح ، ٥ ، ص ٤٥ .

(٣) زبدة ، ص ١٠٦ .

(٤) الخطط ، ٣ ، ص ٣٤١ ، ص ٢ .

(٥) ابن إياس ، ١ ، ص ١٠٣ ، ص ٢ - ٣ .

(٦) زبدة ، ص ٩٢ .

(١) زبدة ، ص ٨٦ - ٨٧ .

(٢) بيت فى عهد السلطان برفوق [٧٨٤ - ٨٠١ / ١٣٨٢ - ١٣٩٨] .

النجوم ، ٣ ، ص ٣٣٦ .

(٣) حسن الحاضرة ، ٢ ، ص ٨٥ ؛ وقبله .

(٤) الخطط ، ٣ ، ص ٣٤٢ ؛ وقبله .

نظم دولة سلاطين المماليك ورؤسوم مصر

- 109 - 116

دراسة شاملة لنظم البلاط ورسومه

٣

تأليف

دكتور عبد المنعم ماجد

أستاذ التاريخ الإسلامي بكلية الآداب بجامعة عين شمس
ورئيس قسم التاريخ بالنيابة

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	1474122
Tasnif No:	962 M A C N

١٩٦٧

الناشر
مكتبة الأنجلو المصرية
١٦٥ شارع محمد نوري
القاهرة18 KASIM 1997
MADDE YATIRILANDIKTAN
SONRA GÖLEN DÜŞÜMAN

- 109 -

فكان هذا هو ترتيب موكب السلطان ، الذي يختلف في تكوينه من موكب لآخر ، كما أن بعض الآلات الملوكية قد تحذف أو تزداد على حسب كل منها ، كما سنذكر .

* *

٢ - الجلوس^(١)

وهي الكلمة التي تعني الحفلات الرسمية ، التي تعقد في نوارخ ومناسبات محددة ؛ حيث يجلس فيها السلطان للاستقبال الرسمي ، وهي من رسوم السلطنة أيضاً^(٢) .

فكان يجلس السلطنة يُعقد عادة في قاعة خاصة سُميت : إيوان ، أي القاعة المسيحية ذات الأعمدة ؛ كما كان الحال في عهد الفاطميين^(٣) ، أو غيرهم في دول الإسلام . فلقد كان بقصور المماليك في القلعة عدة إيوانات ، حتى أنه كان يوجد في القصر الواحد منها أكثر من إيوان^(٤) ، معدة للاستقبال ، وبها لوازم الجلوس . كذلك وجدت إيوانات لجلوس السلطان في المدن الكبيرة في دولته ، مثل الإسكندرية ودمشق وغيرهما ؛ فثلاً في الإسكندرية كان يوجد مكان اسمه دار السلطان ، يطل على البحر ، وتحيط به بساتين حسنة ، وقبل إن إنشائه من أيام المقوقس^(٥) . - حاكم الروم على مصر - وبقي في عهد الفاطميين والأيوبيين والمماليك ، الذين حسنتوا فيه .

- 108 -

كما تصحب الأمراء خيولها مزينة ، منها الجنائب بيد الأوشاقية على قاعدة السلطان في ذلك ، وحتى الجمال يكون عليها قاشها مزينة ، ويتسلح الأمراء ومن يتبعهم بأنواع الأسلحة ، ويكون لكل أمير فرقة من الطبول وغيرها ؛ حيث يكون شماره موسراً على كل ما يخصه^(١) .

وكان قواد جند الحلقة أو العساكر ، أو ما يسمون أيضاً أولاد الناس^(٢) - وهم محترفو الجندية - لهم حق حضور المواكب^(٣) . فكان هؤلاء القواد يتميرون بأعداد الجند تحت قيادتهم - مثل الأمراء - فنعمهم : باش العسكر أو نقيب ، الذي يقود مائة ، ومقدم الذي يقود أربعينات^(٤) . فكان من هؤلاء الأجناد أو العسكر يتكون عادة طلب الأمير^(٥) ؛ فأمير مائة أو الأمير المقدم له أن يقود ألف جندي ، بينما أمراء الطبلخانات وغيرهم ، فإن تحت قيادتهم أعداداً أقل .

وأخيراً يأتي خلف الموكب^(٦) ، من يضربون الآلات الموسيقية الخاصة بالسلطان ، منهم : الدبندار الذي يضرب الطبول ، والكوسى الذي يضرب الكوسات ، والمنقر الذي ينفخ البوق^(٧) ، والزمار الذين ينفخون في الزمر ، وأحياناً الشعراء^(٨) أيضاً .

(١) صبيح ، ٤ ، ص ٦١ - ٦٢ .

(٢) عنهم : قبله .

(٣) المقصد ، ورقة ١٢٣ ب .

(٤) الخطاط ، ٣ ، ص ٣٥٠ .

(٥) مثلاً : ابن إياس ، ٣ ، ص ٢٤ .

(٦) صبيح ، ٢ ، ص ١٣٤ .

(٧) نفسه ، ٤ ، ص ١٣ .

(٨) ابن إياس ، ١ ، ص ٣٢٢ .

(١) صبيح ، ٤ ، ص ٤٤ وما بعدها .

(٢) الخطاط ، ٣ ، ص ٤٤١ ، ٢٦ ، ٢٧ .

(٣) نفسه ، ٢ ، ص ٢٢٢ ؛ انظر . ماجد ، نظام الفاطميين ، ٢ ، ص ١١١ وما بعدها .

(٤) الخطاط ، ٣ ، ص ٣٤١ ، ص ١٥ .

(٥) زبدة ، ٤٠ ، ص ٤٠ .

030650

CÜLÛS

-
- 1 ÜZEYİR YILDIRIM, Osmanlılar'da cülûs ve buna dair bir kaynak eser, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007
 - 2 ZEYNEP TARIM ERTUĞ, Osmanlı Devleti'nde 16. yy. cülûs ve cenaze törenleri, İstanbul Üniversitesi, Doktora, 1995

ANALECTA ISISIANA
CXIV

234432

Colin IMBER

WARFARE, LAW AND PSEUDO-HISTORY

26 Agustus 2015

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	234432
Tes. No:	956.07 IMB-VI

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

THE ISIS PRESS
ISTANBUL

2011

Calus
CİİAS (030650)

DIE THRONBESTEIGUNGEN DER OSMANISCHEN SULTANE. DIE ENTWICKLUNG EINER ZEREMONIE¹

In seinem Standardwerk über die frühe Geschte des osmanischen Reiches beschreibt der berühmte türkische Historiker Halil İnalcık ausführlich die osmanische Tronbesteigungszeremonie.² Als Beispiel wählt er die Inthronisation Mehmeds III. aus dem Jahr 1595, und aus seiner Schilderung können wir die wichtigsten Elemente der Zeremonie ersehen.

Als erstes kommt die *Bay'a*, eine Zeremonie, in der die bedeutendsten Männer des Reiches einer nach dem anderen einen Treueid vor dem auf dem Throne sitzenden Sultan ablegten. Erst nach diesem Eid wurde der Sultan, laut İnalcık, „gesetzlich inthronisiert“. İnalcık charakterisiert die *Bay'a* als „einen alt-islamischen Brauch“, und das war sie in der Tat. Der Begriff der *Bay'a* stammt schon aus dem 10. bis 11. Jahrhundert, also aus dem Zeitalter der Abbasiden-Kalifen. In dieser Epoche entwickelten die sunnitischen Theologen eine quasi-juristische Theorie des Kalifats, die die Ernennung eines neuen Kalifen als einen Vertrag zwischen den Großen des Reiches — den sogenannten „Männern vom Lösen und Binden“ — und dem Kandidaten darstellt. In der islamischen Dogmatik steht der Ausdruck *Bay'a* für den Vertrag selbst.³ Im Laufe der Zeit wurde er aber auch für die Zeremonie des Vertragsabschlusses verwendet.

Gleich nach der Zeremonie der *Bay'a* fand die Beerdigung des verstorbenen Sultans, Murad III., statt, der nach der Bestattungsfeier, die im zweiten Hofe des Palastes abgehalten wurde, zur letzten Ruhe gebettet wurde. Daß die Beerdigung des verstorbenen Sultans erst nach der Inthronisation seines Nachfolgers stattfand, war eine Maßnahme, die getroffen wurde, um Unruhen in der Bevölkerung, insbesondere unter des Truppen des Hofstaats zu vermeiden, die es für rechtmäßig hielten, in einer sultanlosen Zeit die Stadt

31-104

¹ Kurz nach Abschluß des Manuskripts für den vorliegenden Aufsatz erschien Nicolas Vatins und Gilles Veinsteins hervorragende Untersuchung über Herrschaftsbeginn und -ende der osmanischen Sultane: Nicolas Vatin und Gilles Veinstein, *Le Sérail ébranlé : essai sur les morts, dépositions et avènements des sultans ottomans, XVe-XIXe siècle*, Paris: Fayard (2003). Die Autoren widmen sich dabei in einem Kapitel ausführlich der Entwicklung der osmanischen Tronbesteigungszeremonie bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts. Der einzige wesentliche Unterschied meiner Ausführungen zu denen Vatins und Veinsteins liegt dabei in meiner Interpretation der Herausbildung der *Bay'a*.

² Halil İnalcık, *The Ottoman Empire: the Classical Age*, London: Weidenfeld and Nicolson (1973), 61-62.

³ Siehe Colin Imber, *Ebu's-su'ud: the Islamic Legal Tradition*, Edinburgh: Edinburgh University Press (1997), 98-103.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Osmanlı Devleti'nde 16. yy. cülus ve cenaze törenleri. ERTUĞ (TARIM), Zeynep. Doktora. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İstanbul, 1995. 146 s., 48 ref.
Danışman: Prof. Dr. Nurhan Atasay. Dili: Tr.

Culus 030652
Cenaze 030355

22 Haziran 2015

Bakşış ?

(as) baculus

ZONART, Stephen and Wendy, CERC, 9-83
1959 (AMSTERDAM)

BAKSHISH, word filtered into Arabic from Persia where it denoted the gift from a person of high rank to somebody of lower social standing. To-day it means alms, tips and bribes.

186894

XVI. YÜZYIL
OSMANLI DEVLETİ'NDE
CÜLÛS VE CENAZE
TÖRENLERİ

Zeynep Tarım Ertuğ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	186894
Tas. No:	956.0223 EKT.C

[4.4.], [7.4.]

Osmanlı Devleti'nin
700. Kuruluş Yılı Dönümü
(1299-1999)

que chacun parlait d'élever Soliman sur le trône²⁰⁶. D'ailleurs, quoi qu'ils en pensent au fond, les instigateurs de l'affaire avaient tout intérêt à cultiver cet engouement *a priori*.

Bien entendu, les mirages de ce genre étaient condamnés à se dissiper rapidement. Rien d'étonnant donc à ce que le changement de sultan ne suffise généralement pas à donner satisfaction à l'ensemble de ceux qui y ont concouru (d'autant plus que le nouveau promu ne tarde pas à revenir sur ses promesses, voire à réprimer les fauteurs de troubles auxquels il doit pourtant son ascension). Dans ces conditions, les soubresauts se prolongent en général sous le nouveau règne et le calme met plus ou moins longtemps à revenir. Mais le fait est là : si longtemps redouté pour les obscures menaces dont il était porteur, le *djülous* futur est devenu pour les *koul* des XVIIe et XVIIIe siècles, sans doute en raison des festivités et des gratifications qui l'accompagneront, mais aussi par les rêves de régénération qu'il nourrit, l'horizon – et la limite – de tous leurs espoirs.

Chapitre IV

Un règne commence

INTRONISATION ET SERMENT D'ALLÉGEANCE : LES DEUX ACTES FONDATEURS

La montée sur le trône (djülous)

À la troisième heure, un trône impérial porteur de félicité fut dressé devant la Porte auguste qu'accompagne la fortune. Sa Majesté le glorieux *pâdichâh* sortit, revêtu d'une courte veste croisée à manches longues et d'un manteau de satin violet. Il portait la mousseline de deuil. À la sortie des aghas de droite et de gauche et des goûteurs, il salua les vizirs. Lorsqu'il fut monté sur le trône, le grand vizir, pour commencer, vint se placer à l'endroit prévu pour le salut. Puis, quand il eut rendu ses devoirs au calife de la face de la terre, il se releva et, ayant posé sa face sur sa traîne bénie, il demeura ainsi, faisant comme il faut ce qui convenait à la dignité de son suprême office¹.

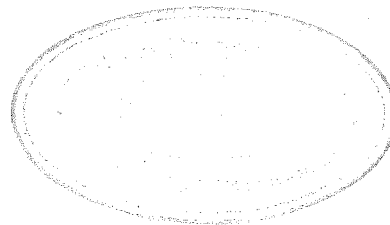
C'est par ces termes que le chroniqueur Selânîkî évoque la cérémonie d'investiture du sultan Mourâd III en 1574. Quelles que soient les conditions – fort variées, comme nous l'avons vu dans un chapitre précédent – dans lesquelles un prétendant est arrivé jusqu'au pied du trône, il ne devient véritablement sultan qu'une fois ce rituel accompli. Cette cérémonie dite de la *bay'a* (*bey'at* en turc) remonte

206. Archives nationales, AE B1, vol. 380, 70 v°.

1. Selânîkî I, p. 100.

*Nicolas Vatin, Gilles Veinstein; Le Serail ébranlé:
Essai sur les morts, dépositions et avènements des
sultans ottomans (XIV-XIX siècle); Paris 2003.*

ISAM 95134

259-351

۱۳۷۷ش؛ هو، محاسبة النفس، چاپ جواد قیومی اصفهانی، [بی‌جا].
نشر القیوم، ۱۴۱۹؛ ابن ندیم؛ عبدالله بن عبدالله حکانی، شواهد التنزیل
لقواعد التفضیل، چاپ محمدباقر محمودی، تهران ۱۳۹۰/۱۴۱۱؛
علی بن محمد خزاز رازی، کفایة الاثر فی النص علی الائمة
الاثنی عشر، چاپ عبداللطیف حسینی کوه‌کمری خونی، قم ۱۴۰۱؛
دلائل الامامة، منسوب به محمد بن جریر طبری آملی، قم: مؤسسه البعثة،
۱۴۱۳؛ محمد بن حسن طوسی، الفهرست، چاپ جواد قیومی اصفهانی،
قم ۱۴۱۷؛ حسن بن یوسف علامه حلّی، رجال العلامة الحلی، چاپ
محمدصادق بحر العلوم، نجف ۱۳۸۱/۱۹۶۱، چاپ افست قم ۱۴۰۲؛
ابراهیم بن علی کفعمی، المصباح، چاپ سنگی [تهران] ۱۳۲۱، چاپ
افست قم ۱۴۰۵؛ محمد بن محمد مفید، کتاب الامالی، چاپ حسین
استاد ولی و علی اکبر غفاری، قم ۱۴۰۳؛ احمد بن علی نجاشی، فهرست
اسماء مصنفی الشيعة المشتهر برجال النجاشی، چاپ موسی
شبییری زنجانی، قم ۱۴۰۷؛ حسین بن محمد تقی نوری، مستدرک
الوسائل و مستنیط المسائل، قم ۱۴۰۷-۱۴۰۸؛ یاقوت حموی؛

Etan Kohlberg, *A medieval Muslim scholar at work: Ibn
Tāwūs and his library*, Leiden 1992.

/ محمد کاظم رحمتی /

جلوس، آیین تاجگذاری و بر تخت نشستن پادشاهان و
خلفا. کاربرد واژه جلوس در میان عرب‌زبانان عمدتاً به معنای
لغوی آن (نشستن) بود اما به تدریج به صورت اصطلاحی
خاص، به معنای نشستن بر مسند حکمرانی یا خلافت، متداول
شد. در این معنا، این واژه هم به آیین تاجگذاری شاهان و حکام،
و هم به نشستن بر تخت در مواقع بارعام (بار*)، سلام*،
پذیرش سفرا و نظایر آن اطلاق شده و به زبان فارسی و ترکی نیز
راه یافته است (به رشیدالدین فضل‌الله، ج ۱، ص ۶۳۴، ج ۲،
ص ۱۰۵۸، ۱۱۲۴؛ د. ا. د. ترک، ذیل واژه). مهم‌ترین مترادف
جلوس (به این معنا) واژه اجلاس است که در منابع فارسی (به
رشیدالدین فضل‌الله، ج ۱، ص ۶۳۴، ۷۶۴، ج ۲، ص ۷۸۸؛
هندوشاه بن سنجر، ص ۳۱۶؛ حافظ ابرو، ج ۱، ص ۴۹؛
سرهندی، ص ۵۲، ۵۸، ۱۱۱، ۱۹۳؛ فرشته، ج ۱، ص ۲۲۹،
۲۴۴) فراوان به کار رفته است. لغت تتویج (= تاجگذاری) نیز در
برخی منابع عربی به همین معنا به کار برده شده است (به
ابن منظور، ذیل «توج»؛ نیز به خلیل بن احمد، ج ۵، ص ۳۵۷،
ذیل «کفر»).

ایران. آیین جلوس از کهن‌ترین آیینهای حکومتی ایران بود
که پیوسته وجهی دینی و نمادین داشت. فردوسی شکل‌گیری
تاریخ ایران را با «آیین تخت و کلاه» و پادشاهی کیومرث آغاز
کرده است (به کتاب ۱، ج ۱، ص ۱۵؛ نیز به ثعالی مرعنی،

در ۳۱۷ در بصره، ابوالعباس محمد بن ابراهیم بن اسحاق
طالقانی برخی آثار جلودی را از وی سماع کرده است (به
ابن بابویه، ۱۴۰۴، ص ۶۳۰). این فرد مهم‌ترین راوی آثار جلودی
برای شیخ صدوق (متوفی ۳۸۱) بوده و صدوق در اغلب آثار
خود، آنچه را که به روایت از جلودی آورده، از طریق طالقانی
نقل کرده است (به همان، ص ۲۲۹، ۲۵۶، ۲۷۱، ۴۷۲؛ همو،
۱۳۸۶، ج ۱، ص ۹، ۱۳۶، ۱۵۳، ۱۶۹-۱۷۰، ۱۸۱، ۲۲۹).
هارون بن موسی تلعبیری* (متوفی ۳۸۵؛ به ابن طاووس،
۱۳۷۷ش، ص ۱۴۴)، ابوسعید حسن بن عبدالله عسکری*
(متوفی ۳۸۲؛ ابن بابویه، ۱۴۰۴، ص ۲۲۹) و ابوعبدالله
محمد بن احمد صفوانی* (زنده در ۳۵۲؛ دلائل الامامة، ص ۱۱۰،
۱۲۸، ۱۴۶، ۱۵۳) نیز از مهم‌ترین راویان جلودی بوده‌اند.

نجاشی (ص ۲۴۲)، یکی از تألیفات جلودی در باب
ابن عباس، را تفسیره عن الصحابة (یعنی تفسیر ابن عباس به
روایت از صحابه) ذکر کرده است. ظاهراً این اثر، مأخذ مقولات
حاکم حسکانی در شواهد التنزیل از جلودی بوده است.
حسکانی این مطالب را به نقل از ابوعبدالله محمد بن عبدالله
شیرازی (متوفی ۴۲۸) و ابوبکر محمد بن احمد بن محمد
جرجرائی (جرجانی) نقل کرده است (برای نمونه به حسکانی،
ج ۱، ص ۶۶، ۱۶۹، ۱۷۸، ۱۹۸، ۴۰۱، ۵۷۲، ج ۲، ص ۱۶۷).
ابن طاووس از برخی آثار جلودی که در اختیارش بوده، مطالبی
نقل کرده است (به کولبرگ، ص ۲۳۶). ابراهیم بن علی کفعمی
(متوفی ۹۰۵؛ ص ۳۰۱-۳۰۲) از کتاب صَفین جلودی عبارتی
نقل کرده است.

تاریخ وفات جلودی را ابن طاووس (۱۴۱۹، ص ۵۲) سال
۳۰۲، و ابن ندیم (همانجا) پس از ۳۳۰ ذکر کرده است (نیز به
آقابزرگ طهرانی، ج ۱، ص ۳۱۵؛ قس همو، ج ۱، ص ۳۱۲).
باتوجه به روایت محمد بن ابراهیم طالقانی (به ابن بابویه،
۱۴۰۴، ص ۶۳۰) و ابوبکر جرجرائی (به حسکانی، ج ۱،
ص ۶۶) از جلودی در ۳۱۷، تاریخ ۳۰۲ نادرست است. به
نوشته خزاز رازی (ص ۳۲۶)، جلودی در ۱۷ ذیحجه ۳۳۲
وفات یافت و در روز غدیر دفن شد؛ به نظر می‌رسد که این
تاریخ، صحیح باشد.

منابع: آقابزرگ طهرانی؛ ابن بابویه، الامالی، قم ۱۴۰۴؛ همو، علل
الشرايع، نجف ۱۳۸۶/۱۹۶۶، چاپ افست قم [بی‌تا]؛ ابن داود حلّی،
کتاب الرجال، چاپ محمدصادق آل بحر العلوم، نجف ۱۳۹۲/۱۹۷۲،
چاپ افست قم [بی‌تا]؛ ابن طاووس، الطوائف فی معرفة مذاهب
الطوائف، چاپ جلال‌الدین حسینی، قم ۱۴۰۰؛ همو، فلاح السائل و
نجاح المسائل فی عمل الیوم و اللیلة، چاپ غلامحسین مجیدی، قم

۳۹۱/۱؛ نوابغ الرواة، ۱۵۰؛ هدیة المارغین، ۵۷۶/۱. شهیدی صالحی

جلوس

جلوس، اسم مصدر از جلس در لغت به معنی نشستن و محل نشستن است، و در اصطلاح فقه در معنی اول استفاده شده است، در روایات و فقهای امامیه در موارد متعددی جلوس موضوع حکم شرعی قرار گرفته که عبارتند از:

۱) در نماز: جلوس در بخشهایی از نماز و مقدمات آن واجب یا مستحب و یا مکروه است، این موارد عبارتند از: الف) در اذان و اقامه، نمازگزار یا مؤذن می‌تواند اذان و اقامه را ایستاده یا نشسته بیاورد لیکن در صورت ایستادن مستحب است پس از خواندن اذان و پیش از خواندن اقامه در نمازهای واجبی - به جز نماز مغرب - مدت کوتاهی جلوس نماید؛ ب) هنگام نماز، از شرایط صحت نماز ایستادن از هنگام تکبیرة الاحرام تا رکوع است، مگر در حالت ناتوانی که نمازگزار می‌تواند نشسته یا خوابیده نماز گزارد؛ ج) در سجده، در هر رکعتی از نماز نمازگزار باید پس از سجده اول و دوم مدت کوتاهی جلوس نماید، جلوس دوم در رکعت دوم و سوم و چهارم از نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی و چهار رکعتی به علت خواندن تشهد و سلام، طولانی‌تر خواهد بود؛ د) در تشهد، که یکی از ارکان نماز است و باید هنگام جلوس آورده شود، حالت جلوس در تشهد با دیگر نشستها تفاوت دارد و مستحب است که نمازگزار هنگام تشهد قسمت چپ نشیمنگاه خود را تکیه‌گاه بدن قرار داده و دو پای خود را به گونه‌ای قرار دهد که در سمت راست روی پای چپ بر زمین و دومی پای راست در زیر پای چپ قرار گیرد، این‌گونه نشستن را (تورک) گویند؛ ه) در تسلیم، آخرین قسمت نماز سلام است که با انجام آن نمازگزار از نماز بیرون می‌رود، این سلام باید در حال جلوس خوانده شود؛ و) حریر، پوشیدن لباس حریر هنگام خواندن نماز بر مردان حرام و باطل‌کننده نماز است، لیکن جلوس بر پارچه حریر معنی ندارد.

۲) در نماز جمعه، یکی از ارکان نماز جمعه خواندن دو خطبه از سوی امام پیش از نماز است، در پایان خطبه اول و پیش از آغاز خطبه دوم بر امام است که به مدت کوتاهی جلوس نموده آن‌گاه خطبه دوم را آغاز نماید. علاوه بر این مستحب است به پیروی از سنت پیامبر (ص) امام پیش از آغاز خطبه اول لحظه‌ای نشسته آن‌گاه خطبه خود را آغاز کند.

۳) در سجده سهو، ارتکاب برخی اشتباهات در نماز سبب وجوب سجده سهو است، این سجده در حال جلوس با دو سجده و یک تشهد و تسلیم انجام می‌پذیرد.

۴) در مسجد، نظر به فداست مسجد در اسلام مستحب است کسی که وارد مسجد می‌شود پیش از نشستن در آن دو رکعت نماز بجای آورد که به آن (نماز تحیت مسجد) گفته می‌شود.

تقاضای مردم قزوین در ۱۳۲۵ ق مجدداً به قزوین بازگشت و به تدریس فقه و اصول پرداخت و از مراجع تقلید بود تا اینکه وفات یافت. وی مؤلفاتی در فقه و اصول و تفسیر و سایر علوم از خود باقی گذاشته است از جمله آنها کتاب شرح بر شاد علامه حلی در فقه به زبان عربی سه مجلد بزرگ؛ کتاب حج به زبان فارسی جهت مقلدین خود؛ الاعتقادات در امامت؛ تفسیر قرآن کریم ناتمام شامل سورة الحمد و قسمتی از سورة البقره؛ اصول فقه در یک جلد شامل فصول مهم مسائل اصولیه؛ رساله‌ای در کلام؛ رساله‌ای در فلسفه؛ کتاب ارب.

منابع: کربلا فی حاضرها و ماضیها، خطی؛ میرزا شیرازی، ۱۷۱؛ مینور، ۳۳۸؛ نقباء البشیر، ۱۵۹۵/۴. شهیدی صالحی

جلودی، شیخ ابو احمد عبدالعزیز (م ۳۳۲ ق) فرزند یحیی بن احمد بن عیسی ازدی بصری معروف به جلودی از علمای امامیه و محدثین. وی از مشاهیر مصنفین و مدرسین مدرسه معروف شیعی بصره است (← بصره) ابوالعباس نجاشی وی را در رجال خود شیخ شیوخ بصره و از محدثین این مکتب می‌خواند و جدش عیسی جلودی را از اصحاب ابی جعفر محمد الجواد (ع) ذکر نموده است سپس به وجه شهرت او به جلودی پرداخته و آن را با تردید که احتمالاً از قریه‌های ساحل دریا باشد و با اینکه از شاخه‌های قبیله ازد گفته است. بیش از دوست عنوان از مؤلفات او را نام برده و اضافه می‌کند که بعضی از مصنفات جلودی را مشاهده نموده و سایر آنها را در فهرست مؤلفاتش خوانده است و تمام فهرست یاد شده را با دو واسطه از طریق شیخ خود در اجازه ابو عبدالله حسین هدیه روایت می‌کند. ابن ندیم در الفهرست و سید بن طاووس در فراج الهموم او را از مدرسین بصره و از علمای هیئت و نجوم می‌خوانند. از شاگردان و راویان وی شیخ الشیعه جعفر بن محمد بن قولویه و شیخ احمد بن محمد صولی که در طول عمر ملازم او بود و محمد بن ابراهیم بن اسحاق طالقانی را می‌توان نام برد. جلودی بیش از دوست عنوان مؤلفات از خود باقی گذاشته است که: مسند امیر المؤمنین (ع)؛ الجمل؛ صفین؛ الحکمین؛ الفارات؛ الخوارج؛ بنی ناجیه؛ حروب علی (ع)؛ ما نزل فی الخمسه (ع)؛ الفضائل؛ نسب النبی (ص)؛ تزویج فاطمه (ع)؛ ذکر علی (ع) فی حروب النبی (ص)؛ محب علی (ع)؛ من ذکره بخیر؛ من احب علی (ع) و ابغضه؛ تفسیر القرآن؛ القراءات؛ الصیام؛ الحدود؛ الزکاة؛ اخبار التوابین و عین الورد؛ اخبار قریش و الاصلان؛ الطب؛ طبقات العرب و الشعراء؛ النحو؛ اخبار ابی الاسود الدؤلی و غیره.

منابع: الاعلام، ۲۹۴؛ جامع الرواة، ۴۶۰/۱؛ رجال، نجاشی، ۵۴۱/۲؛ الفهرست، ابن ندیم، ۱۸۹، ۳۶۴ ترجمه فارسی؛ معالم العلماء، ۸۰؛ تنقیح المقال، ۱۵۶/۲؛ مصنفی المقال، ۲۳۰؛ معجم رجال الحدیث،

انيس السلاطين و جليس الخواتين به تركى در اخلاق كه در شش باب است. نام اصلى آن مواهب الاخلاق فى مراتب الاخلاق است و به نام سليمان قانونى نوشته شده است. اين اثر از آن جا كه در بردارنده رويداهاى سه پادشاه است، انيس السلاطين نام يافته است. محمدعلى عيني در اثر خود با نام اخلاقون ترك به تجزيه و تحليل مواهب الاخلاق پرداخته است؛ سليم نامه درباره نبردهاى سليم يكم عثمانى است و نسخه هاى دست نويس از آن به شماره هاى (635)H.1415 و (636)R.1274 در كتابخانه موزه تويقاپوسراى ننگه دارى مى شود؛ ديوان نشانجى به تركى كه در بردارنده اشعار عاشقانه و حكيمانه او است؛ معارج النبوة فى مدارج الفتوة كه ترجمه دلايل النبوة محمدى و شمائل الفتوة الاحمدى معين الدين فراهى، مشهور به ملامسكين، از فارسى به تركى در تاريخ صدر اسلام و سيرة حضرت محمد(ص) است؛ تاريخ قلعة استانبول و معبد اياصوفيه كه از فارسى به تركى برگردانده شده است؛ جواهر الاخبار فى خصائل الاخيار كه ترجمه زهر الكمام سراج الدين عمر است و نسخه هاى از آن در كتابخانه نورعثمانيه ننگه دارى مى شود؛ رساله هداية المؤمنين؛ ترجمه شاهنامه فردوسى به نثر تركى كه نسخه هاى دست نويس از آن در كتابخانه ملت استانبول ننگه دارى مى شود.

منابع: ايضاح المكون، ۱/۴۶۳؛ پارسي نويسان آسيان صغير، ۲۹؛ تاريخ امپراطورى عثمانى، ۲/۹۴۷، ۹۷۹، ۱۰۷۳، ۱۰۷۵، ۱۰۸۱، ۱۳۰۸، ۱۳۲۱، ۱۳۲۶، ۱۳۳۱، ۱۳۴۸؛ تاريخ عثمانى، ۲/۷۱۲-۷۱۴؛ تذكرة الشعراء حسن چلبى، ۲/۹۰۶-۹۰۷؛ زبان و ادب فارسى در قلمرو عثمانى، ۱۹۸؛ سجل عثمانى، ۴/۳۷۵-۳۷۶؛ عثمانلى مؤلفلىرى، ۳/۲۷-۳۹؛ قاموس الاعلام، ۶/۴۳۰۹؛ كشف الظنون، ۲/۱۱۰۷؛ معجم المؤلفين، ۱۲/۲۴۵؛ نگاهى به روند تئود و گسترش زبان و ادب فارسى در تركيه، ۲۳۹؛ هديه العارفين، ۲/۴۳۵؛

Encyclopaedia of Islam, 2/400 ; *İslam ansiklopedisi*, 3/61-63 ; *Topkapı sarayı müzesi*, 1/208-209 ; *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, 2/29-30 ; *Türk edebiyatı ansiklopedisi*, 3/758 ; *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, 7/260-262.

معصومى

جلوسيه (jo.lu.si-ye)، قصيده اى به فارسى، سروده شيخ الرئيس

درآمد. از ۹۲۴ تا ۹۲۹ ق منشى پيرى پاشا، وزيراعظم سليم يكم عثمانى، و سپس ابراهيم پاشا، وزيراعظم سليمان قانونى (۹۲۶-۹۷۴ ق)، بود. در ۹۳۱ ق به سبب خدمايش در يارى رساندن به اداره امور مصر، پس از شورش احمد پاشا، به مقام رئيس الكتابى گمارده شد و ده سال در اين سمت كار كرد. در ۹۴۱ ق، درست پس از فتح بغداد، همزمان با درگذشت نشانجى سيدى بيگ (ديبر سليمان قانونى)، به سمت نشانجى برگزيده شد و مدت بيست و سه سال با اقتدار و متمايز از ديگران اين سمت را عهده دار بود. در ۹۶۴ ق صدراعظم رستم پاشا از او درخواست بازنشستگى كرد، اما وي به سمت متفوق باشى منصوب شد و با دريافت كل مقررى كه به هنگام خدمت به او پرداخت مى شد (بالغ بر سى هزار آقچه) در كاخ خود در «ايوب نشانجى سى» گوشه گرفت و به تأليف و تكميل آثار خود پرداخت. جلال زاده در اتناي نبرد سگتوار با پافشارى سليمان قانونى به سمت ديبرى (كارپيشين خود) بازگمارده و از استانبول به اردوى عثمانى فراخوانده شد، اما چون به آن جا رسيد سليمان قانونى درگذشته بود (۹۷۴ ق). وي سرانجام يك سال پس از آن كه براى دومين بار به مقام ديبرى و طغردارى دست يافت، درگذشت (۹۷۵ ق) و پيكركش در مسجدى كه خود در محله ايوب بنا کرده و خاكجاي برادرش، جلال زاده صالح چلبى (- ۹۷۳ ق)، در آن جا بود، به خاك سپرده شد. اسماعيل حقى درباره او مى نويسد: «وي مردى خوش خلق و جوانمرد بود و حمايت و پرورش افراد مستعد را وظيفه خود مى دانست به جز مواد جديد و مهمى كه به قواتين عثمانى افزود [نشانجى سيدى بيگ قواتين عثمانى را از نو تدوين كرد و جلال زاده مواد تازه ترى بدان ها افزود و بدين سبب لقب خوجه نشانجى و مفتى قانون يافت] داراى آثارى... است». همچنين قطب الدين مكى كه با او ديدار کرده وي را بسيار ستوده است. او به فارسى و تركى تسلط داشت و آثارى به اين زبان ها تأليف و ترجمه كرد. از آثارش: طبقات الممالك فى درجات المسالك به نظم و نثر فارسى در تاريخ كه در سى طبقه و درجات گوناگون تدوين شده و در ۹۶۴ ق به انجام رسيده است. به گفته محمد طاهر بورسوى، طبقه سى ام درباره تحريهاى متشيانه، اصطلاحات رايج و برخى اخبار و روايات كه تا آن روزگار پنهان مانده بود، است. نسخه هاى دست نويس از اين كتاب به شماره ۴۴۲۳ در كتابخانه فاتح در استانبول ننگه دارى مى شود؛